

ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ
Универзитета у Бањој Луци

ПРИМЉЕНО:			
ОРГ. НОМ.	БРОЈ	ГРАДСК.	СТАВОДОСТ
1511	1549	17	

ИЗВЈЕШТАЈ
о оијени подобности теме, кандидата и ментора за израду докторске дисертације

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

Орган који је именовао комисију: Наставно-научно вијеће Економског факултета

Датум именовања комисије: 31.08.2017. године

Број одлуке: 13/3.1463-XI-10.2/17

Састав комисије:

1. Проф. др Горан Поповић	редовни проф.	Међународна економија
Презиме и име	Звање	Научно поље и ужа научна област
Економски факултет Универзитета у Бањој Луци		предсједник
Установа у којој је запослен-а		Функција у комисији
2. Проф. др Миленко Крајишник	ванредни проф.	Међународна економија
Презиме и име	Звање	Научно поље и ужа научна област
Економски факултет Универзитета у Бањој Луци		члан
Установа у којој је запослен-а		Функција у комисији
3. Проф. др Гојко Рикаловић	редовни проф.	Економска политика и развој
Презиме и име	Звање	Научно поље и ужа научна област
Економски факултет Универзитета у Београду		члан
Установа у којој је запослен-а		Функција у комисији

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Име, име једног родитеља, презиме: Јовица (Драган) Микеревић
2. Датум рођења: 20.03.1981. Мјесто и држава рођења: Добој; БиХ

II.1 Основне студије

Година уписа: Година завршетка: Просјечна оцјена током студија:

Универзитет: Универзитет у Бањој Луци

Факултет/и: Економски факултет

Студијски програм: Финансијски менаџмент

Звање: дипломирани економиста

II.2 Магистарске студије

Година уписа: Година завршетка: Просјечна оцјена током студија:

Универзитет: Универзитет у Бањој Луци

Факултет/и: Економски факултет

Студијски програм: Свјетска трговина и Европска унија

Звање: Магистар економских наука

Научна област: Међународна економија

Наслов завршног рада: Институционална ефикасност као фактор економског раста и развоја

II.3 Докторске студије

Година уписа:

Факултет/и:

Студијски програм:

Број ЕЦТС до сада остварених: Просјечна оцјена током студија:

II.4 Приказ научных и стручных радова кандидата

Р. бр.	Аутори, наслов, издавач, број страница	Категорија
1.	Микеревић, Ј. (2016). Утицај институционалне економије на раст и развој, Financing, 2/2016, стр. 40-44.	Прегледни научни рад

Кратак опис садржине:

Аутор се у овом прегледном научном раду фокусира на улогу институција у стварању одговарајућег оквира за остваривање економског раста и развоја. При томе, уз одређена појмовна разграничења, с правом указује на значај и карактеристике институционалне економије која је посебно актуелна након глобалне финансијске и економске кризе. У транзиционим земљама, каква је и Босна и Херцеговина, улога државе је посебно важна за њен развој јер се на тај начин надомештају недостатак предуслова за успјешан завршетак процеса индустријализације. Аутор је понудио начин хватања корака са свијетом, наводећи при томе ставове релевантних аутора, те анализирајући и коментаришући их и уз аргументе прихватање неких од њих.

Рад припада проблематици докторске дисертације: ДА

Р. бр.	Аутори, наслов, издавач, број страница	Категорија
2.	Микеревић, Ј. (2016). Институционална ефикасност у функцији извозне способности малих економија. <i>Acta Economica</i> , 25/16, стр 131-145	Прегледни научни рад

Кратак опис садржине:

У ovом прегледном научном раду аутор настоји доказати да у условима глобализације, када свијет функционише без великих баријера, стратегије раста и развоја малих и великих земаља, развијених и неразвијених, није иста.

При томе аутор указује на специфичне карактеристике малих земаља, какве су готово све земље Западног Балкана. С обзиром на оскудне износе и мало тржиште, мале земље су више оvisне од спољног тржишта, што подразумјева јачање њихових извозних способности. Макроекономска стабилност тих земаља је под утицајем учешћа спољнотрговинске размјене у бруто домаћем производу. При томе, аутор посебно наглашава улогу девизног курса који битно утиче на производњу, инфлацију и спољну трговину. Оно на шта аутор с правом наглашава је однос између BDP и Бруто националног производа BNP где готово све земље Западног Балкана имају BNP мањи од BDP, док западне земље инвеститори имају обрнуту ситуацију: већи (BNP) од BDP. На основу ових података и информација аутор правилно закључује да је код свих земаља Западног Балкана потребан нови модел економског развоја.

Да ли кандидат испуњава услове?

ДА

III ПОДАЦИ О МЕНТОРУ/КОМЕНТОРА

Др Горан Поповић, редовни професор на ужој научној области Међународна економија магистрирао је на Економском факултету у Загребу а докторирао на Економском факултету у Београду. На Економском факултету предаје Економију ЕУ, Макроекономију отворене привреде, Интеграцију и регионализацију свјетске привреде а на Универзитету у Бањој Луци Макроекономију, Просторну економију и Микроекономију.

Аутор је више књига: Економија Европске уније (2016), Економија Европске уније: Макроекономски аспекти и заједничке политике (2009), Искуства ЕУ и САД у развоју неразвијених подручја-могућност примене модела руралног развоја ЕУ у РС (2007), и коаутор књига: Одрживо управљање шумама, шумским екосистемима и заштићеним подручјима Републике Српске (2015), Одрживи развој шума и шумских екосистема (2015), Теорија и пракса европинтеграција (2014), Савремена рурална политика: паралеле ЕУ–РС и БиХ (2009) и Основи економије-уџбеник за правнике (2010).

Објавио је близу 50 радова у домаћим и страним часописима укључујући репрезентативне и индексиране часописе.

Био је координатор или члан тима у изради више пројеката националног значаја и члан више уређивачких и научних одбора на научним скуповима.

Уредник је Acta economica (водећи часопис прве категорије МНиТ РС).

Члан је уређивачког одбора часописа Economic World (David Publishing, New York, USA) и часописа Economics.

Радови из области којој припада приједлог докторске дисертације:

P. бр.	Аутори, наслов, издавач, број страница
1.	Goran Popović., INFLATION AND UNEMPLOYMENT: PHILLIPS REGULARITY IN THE EU, Sarajevo Business and Economics Review 30/2010, Ekonomski fakultet u Sarajevu, 2010. стр. 370-389. (ISSN 1986-5473).
2.	Goran Popović, Novak Kondić., IMPACT OF THE ECONOMIC CRISIS ON THE EURO EXCHANGE RATE FLUCTUATION, TTEM, Vol 9, br. 1, 2014. стр. 213-222. (ISSN 1840-1503, SSCI листа).
3.	Горан Поповић., УТИЦАЈ ЕКОНОМСКЕ КРИЗЕ НА КРЕТАЊЕ ЕВРА И ВОДЕЋИХ СВЈЕТСКИХ ВАЛУТА, Нови економист, број 11, Бијељина, 2012. стр. 7-14. (ISSN 1840-2313)
4.	Zoran Mastilo, Vladimir Zakić, Goran Popović., VALUE CREATION CONCEPT IN STAKEHOLDER AND SHAREHOLDER ECONOMIES, Applied economics and finance, Redfame Publishing, USA, Vol. 4, No. 2, 2017; str. 155-162. (indeksiran u EconLit)

5.	Goran Popović, Jelena Popović., OUTPUT AND UNEMPLOYMENT TRENDS IN THE EUROPEAN UNION: IS THERE THE OKUN'S REGULARITY?, IC "Economic Theory and Practise: Meeting the New Challenges", Ekonomski fakultet Univerziteta u Mostaru, 2011. str. 127-137. (ISSN 2233-0267).
6.	Горан Поповић, Јелена Поповић., СТРАТЕГИЈА ЕУ 2020: ПОТВРДА АФИРМАЦИЈЕ И КОНТИНУИТЕТА ДУГОРОЧНИХ РАЗВОЈНИХ ЦИЉЕВА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ, Економски видици, Друштво економиста Београда, 2011. стр. 481-493. (ISSN 0354-9135 UDK-33).
7.	Goran Popović, Mirko Savić., THE IMPACT OF THE FOREIGN DIRECT INVESTMENT OF ECONOMIC GROWTH IN EUROPEAN UNION, Nova ekonomija, Bijeljina, 2014. стр. 5-22. (ISSN 2303-5005).
8.	Горан Поповић, Синиша Куртеш., КОНКУРЕНТНОСТ ЕКОНОМИЈЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ У УСЛОВИМА КРИЗЕ, Нови економист, Бијељина, 2010.
9.	Горан Поповић, Санја Стојчевић., РЕФЛЕКСИЈЕ ДУЖНИЧКЕ КРИЗЕ ЕВРОЗОНЕ НА ЕКОНОМИЈУ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ, II Интернационални научни скуп ЕКОНБИЗ 2014, Универзитет у Источном Сарајеву, Факултет пословне економије Бијељина, 2014.

Да ли ментор испуњава услове?

ДА

IV ОЦЈЕНА ПОДОБНОСТИ ТЕМЕ

IV.1 Формулација назива тезе (наслова)

Институционалне промјене у фискалним системима као фактор развоја економија у условима европских интеграција

Наслов тезе је подобан?

ДА

IV.2 Предмет истраживања

Без обзира на додијељену улогу, па према томе и на значај фискалног система у условима тржишних неизвјесности, спорог раста привреде и глобалних финансијских потешкоћа, модерна предузећа морају јачати конкурентност и стварати додату вриједност. Данас је више него јасно да је раст конкурентности основ за раст профита.

Европске интеграције су најсложенији друштвени процеси, који су између осталог и због ефеката „теорије обима“ еволуирали у циљу повећања конкурентности свих чланица, и раста конкурентности читавог европског економског простора, односно Европске уније

као велике регионалне економске интеграције.

Конкурентност и интеграције су сложене економске категорије које у одређеној мјери (и одређеним околностима) функционишу у међусобној интеракцији.

Управо наведене чињенице указују на шире аспекте и предмет истраживања предложене дисертације. Очигледно, предмет истраживања припада области међународне економије јер аутор истраживачки фокус усмјерава примарно на област међународне трговине и европских интеграција.

Ужи предмет истраживања овог рада чине: анализа поједињих института (старих, нових и мјешовитих) који се користе у циљу раста и развоја економије, проучавање развијених теоријских ставова и институција, те њиховог утицаја на динамику раста и развоја многих постсоцијалистичких држава које се налазе у процесу европских интеграција.

Многа теоријска и емпиријска истраживања потврдила су да на динамику развоја многих постсоцијалистичких земаља, уз остале факторе, утиче и институционална конкуренција старих, нових или мјешовитих института. У процесу приближавања земаља, а касније и уласком у Европску унију, многи институти нису изграђени на оном нивоу који осигурава стабилност економског система, тако да се у недавној прошлости (криза Еврозоне нпр.) почело говорити о идеји двије, па чак и три Европе.

Ситуација је још драматичнија са земљама Балкана које нису чланице Европске уније већ се налазе у некој од предприступних фаза „мучећи“ са неефикасним радом националних и локалних институција. То показује да у многим земљама ни транзициони ни интеграциони процеси нису били гаранција за изградњу стабилних институција. Стoga, како је речено, анализа тих проблема представља предмет истраживања из области међународне трговине а ужа подручја истраживања су међународна тржишта и економија Европске уније.

Поред међународних анализа, емпиријско истраживање ће обухватити Републику Српску и Босну и Херцеговину; неке виталне институције и фискални систем Републике Српске су у надлежности заједничких институција (или у јединственим системима) БиХ као што је нпр. фискални систем.

У овој докторској дисертацији аутор има намјеру да направи ретроспективу досадашњег приближивања Републике Српске и Босне и Херцеговине Европској унији и с тим у вези анализира оснивање и функционисање кључних институција које требају бити у функцији раста и развоја економије. Али, прије свега аутор намјерава анализирати и расвијетлити аспекте фискалног система Босне и Херцеговине, неких чланица Европске уније и других

држава. Научну подлогу за ово истраживање чиниће досадашњи научни фундус из ове области раста и развоја као и богата истраживања Европских инеграција. Како наводи, аутор ће користити изворе страних и домаћих релевантних аутора. Превасходно ће се изучавати најактуелнија дјела и научни доприноси актуелних аутора који су проучавали однос између институционалних промјена и успјешности економије. С тим у вези аутор ће елаборирати и проблеме фискалних финансија који претпостављају јавно управљање државним и другим сродним пословима.

Ситуације у фискалној сferи се често разликују од земље до земље, као што се разликују и поводи за различитим профилима и инструментима институција фискалних финансија. Различитости су нпр. за Stigllica озбиљан проблем због кога Еврозона има проблема (Stiglic, 2016)¹. Оно што је заједнички проблем земаља у процесима европинграција су неконкурентне економије које се под јаким утицајем олигопола/монопола (привредних, државних, политичких и др.). У тој ситуацији нека тржишта су склона „сивој економији“ и пракси у којој пословни ентитети желе остварити високе и брзе профите. Некада је таква пракса на граници закона и криминала. С обзиром на комплексност управљања државом у условима неефикасног тржишта и потребе јачања правне и привредне стабилности чести су захтјеви за „корекцијама помоћу јавног сектора, између осталог и фискалног сектора“. Овај сегмент функционисања модерне државе је код чланица Европске уније уско везан за Споразум из Маастрихта и општепознате критеријуме конвегренције, као и Пакт о стабилности и расту. У тим околностима јасни су захтјеви за промјенама система и функционисања институција чак знатно прије формалног уласка у Унију. Дакле, земље у процесу придруžивања морају мијењати институционалну структуру и амбијент. Овоме аутор даје посебан значај.

Основа стицања нових сазнања у овој научној области су емпиријска истраживања које ће се провести на основу секударних извора и информација. На основу њих ће се сагладати утицаји неких институционалних рјешења у појединим фазама друштвеног развоја Босне и Херцеговине и Европске уније, те сагледати утицај европинграција на институционалне промјене уз посебан осврт на промјене фискалног система. У дискусији, у циљу поређења и провјере постављених хипотеза аутор ће користити податке сличних истраживања која проведена у другим земљама, и онима где су окончани процеси европских интеграција, дакле пуноправним чланицама Европске уније.

¹Stiglic, J., Евро: како заједничка валута угрожава будућност Европе, Академска књига, Нови Сад, 2016., стр. 116-117.

Конечно, концепт управљања институционалним промјенама настаје и еволуира сходно потреби за економским растом и развојем. Сходно томе, према избору аутора примарни предмет посматрања су земље западног Балкана.

Предмет истраживања је подобан?

ДА

IV.3 Најновија истраживања познавања предмета дисертације на основу изабране литературе са списком литературе

У тексту пријаве уочава се значај једне економске парадигме. Наиме аутор подвлачи да су здраве фискалне позиције у дугом и средњем року нужан предуслов за макроекономску стабилност и одрживи економски раст и развој националне економије. То правило важи и за развијене, и за земље у развоју. Општа карактеристика транзиционих земаља је низак ниво економских активности, рањивост привреде и недостатак било каквих резерви да би се одговорило на честе екстерне шокове или унутрашње кризе и неравнотеже. Транзиција траје две-три деценије и у већини држава се показала као болан системски преображај. Довела је до многих нежељених посљедица, репродуковања кризе и створила сталну, и некад неподношљиву неизвјесност. То је један од реалних мотива постојања дужег списка земаља које се желе што прије прикључити Европској унији. Јер, ако не постоје никакви други разлози (а реално постоје) мања економска неизвјесност и друштвена напетост су саме по себи довољан мотив за улазак у регионалну економску интеграцију.

Аутор наговјештава да је још скромнији биланс транзиције у државама које су спроводиле квази-нео-либералну економску политику (потпуно различиту од теоријског модела). Тако се потврдило да је Шумпетеров принцип „креативне деструкције“ имао грешку у погледу универзалности, посебно кад су у питању вријеме трајања и мјесто примјене. Показало се и у нашем региону који се настоји приближити ЕУ да је постојало више фаза деструкције у преломним развојним фазама, које су често називане неоправданим спитетима као нпр. „креативна“ транзиција итд. И ово је довољан аргумент за једно академско истраживање, поготово што се Република Српска и БиХ још увијек „боре“ са рецидивима транзиције које су неке сусједне земље завршиле.

Отуда на академском простору Босне и Херцеговине и земаља Балкана постоји потреба за сталним истраживањима ове проблематике јер су ове земље још увијек у фази адаптације и предвиђања. То подразумијева развојне стратегије, рационалне и конзистентне одговоре на изазове које доносе сталне кризе. Јер, у условима неизвјесности мијења се понашање

поједињих сектора и при томе нема еквиваленције како су сматрали Rikardo и послије њега Barro.

Наравно, већ је речено да аутор сматра да су кризе посљедица утицаја разних глобалних, али и локалних фактора.

Досадашњи скроман успјех неразвијених земаља често се темељио на некој комбинацији издашних природних или других ресурса, владине помоћи или неке друге наслијеђене апсолутне и/или компаративне предности. Међутим, пословање у данашњим условима нужно не значи да ће све апсолутне или компаративне предности бити претворене у конкурентске. То показује и ранг листа глобалне конкурентности, где су многе државе богате природним ресурсима рангиране при самом дну. Анализа узрока због којих се неке земље налазе на неоправдано ниском нивоу (као што је и БиХ) су једна од тема која ће елаборирати ова дисертација. Ово истраживање ће помоћи да се детаљније анализирају и процијене узроци и фактори који утичу да се Босна и Херцеговина (и Република Српска) налази на дну листе глобалне конкурентности. Један од разлога је што у већини земаља западног Балкана недостају ефикасне институције које се не могу просто трансплантовати из развијених друштава. То важи и за институције фискалног система: порезе, буџет, буџетски дефицит, јавни дуг и др. (В. Огњеновић, 2008, стр.8).

Данас је у контексту истраживања конкурентности и знање фактор економског развоја. Присуство софистицираних технологија мијења значај и релативизује улогу више појмова: удаљеност, вријеме и др. На тај начин извршен је глобални утицај на цјелокупне свјетске токове, што је битно примијенило структуру и правила пословања.

Показало се да је информатичка револуција била „револуција знања“. Фокус се помјера ка људима и знању, њиховим вјештинама, когнитивном процесу, с тим што је технологија, примјеном знања а посебно систематичне логичне анализе омогућила реорганизацију традиционалног облика рада. Аутор запажа да управо ту као посљедица принуде и све јаче конкуренције на глобалном нивоу „стари свијет бизниса“, који је карактерисало доста предвидиво окружење и једноставна пословна средина прелази ка новој парадигми, која је означена као „нови свијет бизниса“ карактеристичан по високом нивоу неизвјесности, комплексној пословној средини и предвиђању будућности.

Све су ово потенцијални изазови са којима ће се аутор суочавати у поступку економске анализе и доказивања постављених хипотеза.

Уз све, идеја глобализације пословања своју пуну афирмацију доживљава захваљујући нео-либералном капитализму. Тзв. нови свјетски поредак прати успон мултинационалних корпорација, углавном из најбогатијих држава. Аутор исправно закључује да је под плаштом обећавајуће глобализације, слободан проток роба и капитала у функцији максимизације профита истовремено подржаван и законским оквирима и мјерама Свјетске банке, СТО и ММФ. Међутим, отварање које глобализација претпоставља и практично доноси, значи бити отворен за добру и лошу ситуацију. Продубљивање јаза између развијених и мање развијених показује да ће динамика развоја поједињих националних економија све више зависити од способности да своју конкурентност подигну на виши ниво, тако да се стиче утисак да глобална, мрежна економија свима пружа подједнаку шансу. У тражењу одговора на претходна питања може се поћи од става Џ. Р. Сола који с правом тврди да ће „снага глобализма путем трговачких уговора, дерегулације и приватизације ослабити способност националних држава да дјелују с било каквом политичком независношћу“². Аутор пријаве докторске дисертације сматра да се државе као интегративне институције све теже сналазе у мрежи густо испреплетених политичких, информационих и финансијских токова и то плаћају губицима. На прелазу са 20. на 21. Вијека објављено је више капиталних дијела која се баве питањима фискалних финансија и економијом јавног сектора (Stiglic, Brumrhof, Rosen).

Тако је на примјер према Joseph E. Stiglitzu „управљање државом једно од најзначајнијих јавних добара: сви ми имамо користи од боље, ефикасније и одговорније државе. Ако је држава способна да не смањујући обим својих услуга буде ефикаснија и да смањи порезе, сви имају користи“ (Stiglitz, 2004, strana 149).

Даље, проблем је комплекснији јер су у центру економске глобализације транснационалне корпорације (ТНК) које праве више од 2/3 укупне свјетске трговине. Даље, сматра да су ТНК кључни актери развоја и ширења нових технологија и међународних финансијских тржишта. ТНК су „стожери свјетске економије“ (термин A. Compte-Sponville-a), другим ријечима, водеће свјетске корпорације су економски снажније од многих држава. Дакле, овдје се намеће закључак да се данашњи неолиберални капиталистички систем, који су створиле заједно корпорације и државе³, вођен похлепом и инхерентном себичношћу, показао неосјетљивим за било шта осим задовољења њихове незасите глади за профитом.

² Međutim, konsultantska kuća McKinsey za ovu kompaniju kaže da njena „produktivnost“ potiče od neprestanih inovacija menadžera koji su svu moć skoncentrisali u središte tog diva, oslabili sindikate, a zaposlene tretiraju kao da su privremenii radnici pod ugovorom.

³ „Multinacionalne korporacije postaju još моћnije kad im vlade dopuste da one preuzmu neke vladine djelatnosti. Osim što dominiraju ekonomijom postaju klasom koja dominira djelovanjem vlade“ (C. Crouch).

Сломом „совјетског блока” крајем 80-их година прошлог вијека сазнаје се крајњи резултат као тријумф капитализма, који се нашао у позицији да омогући све благодети својеврсног идеолошког квази-монопола.

Кад су у питању земље у транзицији може се рећи да су у вези са наведеним проблемом „успјеле” само раније стићи на „погрешно” мјесто. Све претходно доказује специфичан став аутора о глобализацији посматраној у контексту конкурентности; у теорији и пракси глобализације има више примјера афирмације тог процеса. Избором текста који се односи на елаборацију несавршености процеса глобализације аутор „шаље поруку” у ком смјеру ће ићи његова истраживања.

Данас се већина држава које су прошле или се још увијек налазе у транзицији ипак боре са тешким економским и социјалним проблемима и позициониране су углавном на маргини глобалних процеса. У циљу одговора на будуће изазове аутор сматра да је неопходно провести *реалне институционалне промјене ка успостављању институционалног плурализма*. Ово је нужан услов развоја јер су неоинституционална економска теорија, као и пракса развијених држава показале да институционални плурализам нема алтернативу. Ако се томе дода примјена високо интересног и вулгаризованог квази-институционалног монизма типа неолиберализма у већини пост-социјалистичких држава, јасно је да постоји крај развојних експеримената и импровизација. Образац који аутор нуди као приједлог темељи се на искуствима неких индустријских земаља, од којих има и оних које се налазе при врху ранг листе глобалне конкурентности, као што је нпр. Финска. Развојни пут у погледу њеног економског развоја од независности 1917. од Русије, па до формирања по успешности једне од водећих светских компанија као што је Nokia, показује успешну трансформацију Финске чија је привреда од заостале постала привреда знања. Истраживање овог и других примјера може помоћи у доказивању постављених хипотеза. Јер, ако се државе опредијеле да конкурентност темеље искључиво на природним ресурсима, јефтиној радиој снази или јефтним енергентима, постоји реална опасност да ће у условима глобалне повезаности и условљености националних економија себе унапријед осудити на заостајање, низак животни стандард и сиромаштво.

Процјена ефикасности и ефективности јавне потрошње је кључна за анализу квалитета фискалних финансија. Она успоставља везу између inputa јавних ресурса и outputa te

ефеката које стварају. Ефекте опорезивања, прије свега контроверзе прерасподјеле буџета анализирају Бурда и Виплош (Burda, M., Wiplosz, C., 2004)⁴. Иначе, веза опорезивања са економским растом је врло сложена. Док теорија и емпиријске студије пружају широке анализе у којима су пореске структуре типично повезане са већим економским растом, потребно је обратити пажњу на детаље. На примјер, способност одређених пореских структура да повећају економски раст зависи од специфичних економских услова (нпр. учешће рада у БДП, ниво „сиве“ економије и др.), затим од прогреса институција (нпр. ефикасна пореска администрација), интеракције специфичних пореза, пореских издатака и система доприноса.

Показало се да већина држава транзиције дуго опстају изнад својих могућности без обзира на индустријску производњу, продуктивност и конкурентност. Такав случај је са БиХ као и са неким земљама Балкана. Глобализација и динамика међународних економских односа и конкурентности утичу на губитак стarih позиција. Побољшања траже континуирана улагања у знање и јачање институционалног амбијента. Дакле, основно питање је како ће земље у транзицији, посебно оне на западном Балкану које су у процесима придружила Европској унији изаћи из „зачараног круга сиромаштва“ када постојећи јавни дуг отежава ново инвестирање. Велики јавни дуг може у будућности повећати и онако високу реалну каматну стопу и успорити приватне инвестиције. Или, ако инвеститори уоче неодрживост тренутне фискалне политike, они ће се штитити од будућих повећања пореза. Они могу бити обесхрабрени ако се очекује да ће будућа добит бити опорезована по већој стопи, што може утицати на „бијег“ капитала. Исти случај је кад велике флуктуације компликују доношење одлука фискалних институција, а посебно одлука које се односе на приватни сектор. Треће, лоше осмишљени напори како би се смањио дефицит и дуг, на примјер кроз резове у јавним инвестицијама, могу негативно утицати на његов економски раст. У том контексту треба сагледати политику стабилизације буџетом (дефицит, суфицит, јаз) што је предмет бројних анализа (Поповић, Г., 2016)⁵.

Све су ово опсервације из пријаве које јасно каналишу пут истраживања у дисертацији.

Као што наслов предложене докторске дисертације показује, фокус истраживања су институционални аспекти фискалног система који у контексту њиховог доприноса расту привреде представљају проблем истраживања ове докторске дисертације.

Познато је да постоје бројни радови и истраживања из те области од којих аутор издаваја

⁴ Burda, M., Wiplosz, C., Makroekonomija, CLDS, Beograd, 2004, str. 365.

⁵ Поповић Горан, Економија Европске уније, ЗЗИУ Источно Сарајево, 2016, стр. 432-433.

само дио научног фундуса. Емпиријски истраживања увек подржавају негативну везу фискалних дефицита и јавног дуга са економским растом. Ово је посебно актуелно данас када највеће свјетске економије САД и ЕУ расту у условима високих фискалних дефицита (мјерено учешћем јавног дуга у БДП или процентом годишњег дефицита буџета). Слична ситуација (уз нешто мањи дуг) је и у БиХ, Републици Српској и земљама Балкана. Стога су у многим регресијама економског раста за индустријске и/или земље у развоју фискалне варијабле ефеката су идентификоване као негативни доприноси економском расту (Pattillo, C., H.Poirson, Ricci L., 2004). Међутим, треба упозорити на проблем обрнуте узрочности (нпр. није спорно да бржи економски раст утиче на смањивање учешћа дуга у БДП). Подаци за чланице Европске уније и оне које то нису показују да су земље чланице високих стопа раста имале знатно мањи удио јавног дуга у БДП од оних код којих је остварен исподпросјечан раст. Но неке чланице Европске уније су у неизвесној ситуацији јер постоји висок ризик да ће им јавне финансије постати неодрживе с обзиром на њихов ниво дуга и фискалну позицију (European Commission, 2006b). То може негативно утицати на дугорочне планове економског раста, посебно у погледу постојећег и потенцијално снажнијег јавног сектора. Доказано је да су промјене фискалне политике везане за нижи економски раст. Још 2003. године истраживања за 91 земљу су показала да веће промјене дискреционе државне потрошње значајно увећавају цикличност outputa што доводи до нижег економског раста (Fatas, A.,Mihov I., 2003, стр. 1419-1447).

Владе су често преоптимистичне у макроекономским претпоставкама буџетске подршке (Strauch,R., Hallerberg M., Hagen J., 2004). Зато су пројекције макроекономских претпоставки често повјеравана независним фискалним агенцијама (фискални савјети) који надгледају и процјењују фискалне ефekte (Debrun, H., Hauner D., Kumar M.C., 2007). У пракси су процјене тих институција не налазе под утицајем креатора политike (Jonung L., Larch M., 2006, стр. 491-534). У многим чланицама Европске уније савјетују и врше надзор фискалних ефеката, али углавном ту улогу имају националне централне банке. Традиционално, Холандија и Белгија користе независне фискалне институције за макро процјене буџета и средњорочне буџетске планове.

Јавне финансије, кроз буџетске и небуџетске ставке утичу на тржиште и пословно окружење. Процењењена је повезаност структурних реформи и економског раста. Овим питањем се бави Лисабонска стратегија за раст и запошљавање (European Commission, 2007b).

Уз пореску структуру, систем накнада и јавну инфраструктуру, ефикасна администрација може бити фактор раста. Потрошња опште администрације је око 6,5% БДП (14% јавне

потребије) и варира од 2,7% БДП Естоније до 9,4% БДП Мађарске. Због тога већи број земаља ЕУ прихвате реформе јавне администрације (European Commission, 2008d) које укључују везу употребе ресурса и резултата, мијењају праксу управљања и укључују више информационих технологија (е-влада).

Тако расте продуктивност јавног сектора и задовољство грађана.

Даље, аутор наводи да су P. C. Roberts и други заговарали да фискална политика као једна од основних полуга економске понуде треба смањењем фискалног оптерећења подржати приватну иницијативу и свести државу у толерантне границе (Стојановић А, Раичевић Б, 2013).

Ако се говори о реформама пореског система у контексту подршке економском расту треба узети у обзир специфичне околности земаља јер постоји сложена веза укупног пореског терета и економских активности које зависе о типу и ефикасности јавне потрошње која се финансира кроз јавне приходе. Реалне процјене додатно компликују компромиси економског раста и других циљева. А примарни циљ пореског система је обезбедити потребна средства за јавна добра и услуге, а битно је утврдити и екстерналије (нпр. порези на заштиту животне средине), подржати алокацију ресурса и прерасподјелу дохотка (нпр. прогресивним опорезивањем дохотка). Према томе, повећање економског раста праћено пореским системом узима у обзир задате циљеве или указује на потенцијалне компромисе и процјену могућности како би их оптимизирали.

Када је ријеч о Европској унији о актуелним темама функционисања будета пише Горан Поповић, указујући на предности и системске недостатке (Поповић, Г., 2016)⁶. Сматра се да су Еврозона али и Европска унија презадужене. На сцени су мјере фискалне штедње, не само за чланице већ и земље у предприступним фазама. Али, има и супротних ставова, да штедња није рјешење за раст и задуженост.

За неке еминентне ауторе дефицит и није толико проблематичан. Према Варуфакису САД су давно одбациле фобију од дефицита и преко дефицита форсирају развој. Замјера Европској унији па страху од дефицита и зато што је прихватила нјемачки план (читај: план Шојбла) о потреби за штедњом и „стезањем каша“ што је супротно са стратегијом САД (Varufakis, J., 2016)⁷. За Варуфакиса су САД највећа економска сила која на властитом дефициту деценцијама вуче глобалну економију. И Штиглиц сматра „да је Нјемачка погрешно дијагностиковала зато што Еврозона не функционише онако како

⁶ Поповић Горан, Економија Европске уније, ЗЗИУ Источно Сарајево, 2016, стр. 436-438.

⁷ Varufakis Janis, Trpite ono što morate, Sandorf, Zagreb, 2016., str. 289-299.

би требало: они су за то окривили фискално расипништво, па су се још више заинатили да примјене рецепте те теорије, тражећи још више обавезујућих услова од чланица Еврозоне у погледу дефицита и дугова, уз оштре казне за оне што их не испуне. То се звало фискални уговор и представљало је увод у доба још слабијег учинка Еврозоне⁸ (Stiglic, 2016)⁸. Ипак, крајем 2016. и у првој половини 2017. године Еврозона и Европска унија се постепено опорављају, посебно када су у питању запосленост и извоз, прије свега најјаче европске силе Њемачке. Овај дио истраживања ће дати одговор на питање: колико ће фискална штедња допринијети стабилизацији и будућем расту, те смањити буџетски дефицит? Без обзира на све критике, Њемачка не одустаје од свог модела управљања монетарном и фискалном политиком и у скорој будућности најављује дубоке фискалне реформе у Европској унији. Послије BREXIT-а реформе ће се моћи лакше проводити. А послије Лисабонске стратегије, њемци упориште имају и у Стратегији ЕУ2020 која истиче потребу за одрживим, паметним, инклузивним, али прије свега конкурентним растом (Поповић, 2011)⁹.

Аутор потенцира и промјене опорезивања рада у опорезивање потрошње. Индиректно опорезивање има ширу пореску базу од опорезивања рада као и акумулирано богатство и добит од прихода, због чега су искривљења на тржишту рада мања. Често кориштени показатељ мјерења осјетљивости пореза на рад је порески клин који показује колики дио бруто плате запослених послодавац мора обрачунати и уплатити држави у облику пореза и доприноса. При томе виши гранични порески клин може обесхрабрити рад. У Европској унији порески клин на рад је знатно виши него у земљема нечланицама. Поједине земље с великим јавним сектором имају тенденцију високог опорезивања дохотка на рад што може негативно утицати на економски раст. Па ипак, у пет земаља чланица Европске уније (Ирска, Француска, Њемачка, Мађарска, Холандија) пореске реформе су помогле смањењу граничног пореског клина за више од 5% од 2000. до 2007. године.

Само је у Грчкој гранични порески клин порастао за више од 9 постојних поена паралелно са експанзијом њиховог јавног сектора.

Величина и трајање ефеката економског раста од пореских промјена на рад до пореза на потрошње снажно варирају са структурним факторима. Симулација Европске комисије за Еврозону истиче да пореска промјена од 1% БДП може дугорочно повећати запосленост

⁸ Stiglic, J., Евро: како заједничка валута угрожава будућност Европе, Академска књига, Нови Сад, 2016., стр. 167.

⁹ Поповић Горан, Поповић Јелена, Стратегија ЕУ 2020: Потврда афирмације и континуитета развојних циљева Европске уније, Економски видици, Друштво економиста Београда, 2011.

за 0,25% као и реални БДП за око 0,2% (European Commission, 2008a).

Већина позитивних ефеката дјелује на раст у прве три године, што зависи од тога колико повећање индиректног опорезивања утиче на више потрошачке цијене и стварно смањење трансферних плаћања и надница.

Наиме, институционални фактори, као што су минималне наднице и инструменти преговарања повезани су с пореском политиком на више начина и утичу на резултат политика пореских промјена (European Commission, 2006c).

Осим удјела индиректних и директних пореза, систем директних пореза сам за себе може значајно утицати на економски раст. Утврђено је да су више стопе пореза на доходак мање штетне на економски раст од пореских стопа које плаћају фирме и доприноси социјалног осигурања запослених (European Commission, 2006c). То произлази из ниске еластичности примарне понуде рада због пореских промјена. Међутим, лица које тек улазе на тржиште рада (или раде непуну радно вријеме) су више осјетљива. Укупан утицај зависи од степена учешћа на тржишту рада и систему накнада. Тада економски раст је јаче везан за пореску стопу на доходак предузећа, а допринос запослених утиче на трошкове и конкурентност.

Такође, ефикасна администрација, једноставност, транспарентност и стабилност система опорезивања прихода могу утицати на економски раст (Headu, C., 2007). Ако је пореска администрација ефикасна, административни терет пореских обvezника и јавног сектора биће мањи. У исто вријеме, транспарентан и стабилан порески систем олакшава дугорочне одлуке о штедњи и инвестицијама које могу придонијети економском расту.

Фискална власт је кључна карика у обезбеђењу високог квалитета јавних финансија. Широко је познато да здрава фискална власт (укључујући фискална правила, фискалне институције, буџетске процедуре) може препознати одступање дефицита, као и заједнички проблем везан за неке ставке потрошње финансиране из општег буџета што доприноси фискалној одрживости (European Commission, 2007a).

У више чланица и транзиционих земаља постоји простор за напредак у ефикасности јавне администрације. Јавне финансије различито утичу на економски раст. Институционални оквир је окружење у којој фискална политика дјелује бавећи се питањима везаним уз економски раст кроз два канала. Први је добро дефинисан институционални оквир кључан за економски раст. Јавне финансије, индиректно, имају важну улогу за функционисање. Правна ограничења и правила, утемељена имовинска права и ефикасно тржиште умањују институционалну неизвјесност и повећавају контролу и сигурност инвестиција. Ефикасан институционални оквир значајно смањује трансакционе трошкове. Квалитет фискалних

финансија може индиректно утицати на економски раст. Уз средства за унутрашњу и спољну безбједност, јавну администрацију, добро обучене и некорумпиране државне службенике економија се покреће, али ако је број запослених у прекобројан долази до проблема. Превисоки порези и субвенционирање јавних услуга умањује имовинска права и смањује тржишне слободе. Зато је институционални оквир управљања фискалном политиком актуелан већ неколико деценија (OECD, 1995.). Добар оквир умањује трошкове и дефиците, и утиче на привредни раст.

Наведена истраживања односа институционалног оквира фискалне политike и економског раста аутор сматра релевантним за проблем истраживања у овој докторској дисертацији.

На основу претходног основано, је дефинисати и проблем истраживања у овој докторској дисертацији, и то: **Да ли институционалне промјене у фискалном систему могу утицати на раст и развој земља у условима европских интеграција?**

Овако дефинисан проблем истраживања своје извориште има у чињеници да је у условима европских интеграција сужена слобода избора од стране надлежних националних институција.

СПИСАК ЛИТЕРАТУРЕ

1. Arsić, M.: Faktori stimulisanja međunarodnog investiranja kapitala, Računovodstvo, Beograd, 9-10, 2007.
2. Acocella, N.: Počela Ekonomске politike, Mate, Zagreb, 2005.
3. Acta Economica, Ekonomski fakultet, Banja Luka.
4. Baldwin Richard and Charles Wyplosz: Ekonomija evropskih integracija, Data status, Beograd, 2010.
5. Bijelić, P.: Međunarodna trgovina, Ekonomski fakultet, Beograd, 2008.
6. Vukmirica V. i Špirić N.: Ekonomski i monetarna unija, Ekonomski Fakultet, Banja Luka, 2005.
7. Vukmirica V.: Ekonomiks i savremeni ekonomski sistemi, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Istočno Sarajevo, 2012.
8. Dragutinović D. i drugi: Teorija privrednog rasta i razvoja, Ekonomski fakultet, Beograd, 2012.
9. Drašković, V. (2001) *Institucionalizacija i kvazi institucionalizacija u SRJ*, Zbornik radova „Tržišna reforma privrede“, Ekonomist br.3, Vol.35;

10. Drašković, V. (1997) *Neoinstitucionalne ekonomiske teorije*, Beograd-Kotor: Ekonomika i Fakultet za pomorstvo;
11. Drašković, V. (2005b) *Prioritet ekonomskih instituta u odnosu na ekonomске slobode i njihova komplementarnost*, Ekonomski anali br.165;
12. Drašković, V. (2003) *Značaj institucionalizacije i njena ograničenja u periodu postsocijalističke tranzicije*, Ekonomski misao br.1-2;
13. Đuričin N. D. i Lončar M. D.: Menadžment pomoću projekata, Ekonomski fakultet, Beograd, 2007.
14. Zbornik radova: Nauka i svjetska ekonomска kriza, redaktor: Evica Petrović, Ekonomski fakultet Niš, 2011.
15. Zvi, B., Kanc, A., Marcus J., A.: Osnovi investicija, Data Status, Beograd, 2009.
16. Kovačević R.: Tehničke prepreke u trgovini sa Evropskom unijom, Institut za spoljnu trgovinu, Beograd, 2003.
17. Kovačević R.: Euro i svetska privreda, Institut za spoljnu trgovinu, Beograd, 2003.
18. Krugman R. P. and Obstfeld, M.: Međunarodna ekonomija, Data Status, 2009.
19. Leković, V. (2009) *Koncept efikasne države-novi pristup ostvarivanju ekonomске uloge moderne države*; Institucionalne promjene kao determinanta privrednog razvoja Srbije, red.Leković,V., Ekonomski fakultet, Kragujevac.
20. Madžar, LJ. (2006) *Eksterni institucionalni činioci makroekonomskih performansi*, Stanje i perspektive privrede Srbije, Institut ekonomskih nauka i Fakultet za bankarstvo, osiguranje i finansije; Beograd;
21. Madžar, LJ.: Iskušenja ekonomске politike u Srbiji, Službeni glasnik Srbije, 2011.
22. Madžar, LJ. (2992) *Funkcionalna vrednost i ekonomski učinci slobode*, Tranzicija i institucije, Institut društvenih nauka-Centar za ekonomski istraživanja, Beograd;
23. Madžar, LJ. (2008) *Uslovi i izgledi za izgradnju efikasnih regulatornih aranžmana Srbija: tranzicija i posle*, Zbornik Miločerskog ekonomskog foruma;
24. Mishkin, S. F. : Monetarna ekonomija, bankarstvo finansisjka tržišta, Data Status, beograd, 2006.
25. N. Gregori Mankju: Principi Ekonomije, Ekonomski fakultet, Beograd, 2006.
26. Naučni skup: Regionalni razvoj i demografski tokovi zemalja jugoistočne Evrope, redaktor: prof. dr Zoran Arandelović, Ekonomski fakultet, Niš, 2012.
27. North,D.C. (1993) *Institutions,transactions cost and economic growth*; Economic Inwuiry Vol.25, No 3;
28. North, D.C. (1984) *Transaction cost, institutions, and economic histor*, *Journal of*

29. Osmanagić Bedenik, N.: Kariza kao šansa, Školska knjiga, Zagreb 2007.
30. Jovančević Radmila: Ekonomski učinci globalizacije i Evropska unija, Mekron promet, Zagreb, 2005.
31. Popović, G.: Ekonomija evropske unije, Ekonomski fakultet, Banja Luka 2009.
32. Popović G.: Konkurentnost ekonomije Evropske unije u uslovima krize, Novi ekonomist, Fakultet poslovne ekonomije u Bijeljini, Univerzitet Istočno Sarajevo, Bijeljina 2010.
33. Popović, D.: Ekonomija zdravog razuma, Službeni glasnik Srbije, Beograd, 2009.
34. Porter, M: (1998) *The Competitive Advantage of Nations*
35. Prašnikar, J. i drugi: Mikroekonomija sa primjerima, Ekonomski fakultet, Podgorica, 2009.
36. Stiglic, J.: Ekonomija javnog sektora, Ekonomski fakultet, Beograd, 2000 -
37. Stojanov, D.: Ekomska kriza i kriza ekonomske znanosti, Ekonomski fakultet, Rijeka.
38. Šuković, D. (2002) *Institucije-ključna poluga reformi*, tranzicija i institucije, Institut društvenih nauka-centar za ekonomska istraživanja, Beograd;
39. The Internacionnal Bank for Reconstruction and Development/World Bank, Doing Business in 2009, Country profile for Slovenia.
40. Tomaš, R. Kriza i siva ekonomija u Bosni i Hercegovini, Fridrich Ebert Štiftung, Sarajevo,2010.
41. Tomaš, R.: Mikroekonomija, Ekonomski fakultet, Banja Luka, 2011.
42. Furubotn, E. Richter, R. (2005) *Institutions and Economic Theory*, The University of Michigan Press;
43. Čakardić, A. (2006) *Globalna neoliberalna demokracija u „minimalnoj“ državi*, Filozofska istraživanja br.104, 26, sv;
44. Stojanov D. Ekomska kriza i kriza ekonomske znanosti, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci
45. Jelčić B., Javne financije, RriF, Zagreb, 2001
46. Čaušević F., Osnove ekonomije, Ekonomski fakultet u Sarajevu, 2012
47. Domazet T., Ekonomika rasta i pune zaposlenosti u Hrvatskoj, Hrvatska gospodarska komora, 2014
48. Stiglic Dž., Velika podela, Akademska knjiga Novi Sad, 2015
49. Piketi T. Kapital u XXI vijeku, , Akademska knjiga Novi Sad, 2013
50. Kisindžer H., Svetski poredak, KLUB PLUS, Beograd
51. Saks Dž., Doba održivog razvoja, CIRSD, Beograd, 2014

52. Šumpeter J., Teorija privrednog razvoja, Društvo i nauka, Beograd, 2012
53. Kejns DžM., Društvo i nauka, Beograd, 2013
54. Praščević A. Poslovni ciklusi u makroekonomskoj teoriji i politici, Ekonomski fakultet Beograd, 2008
55. Hadžiahmetović A., Ekonomija Evropske unije, University press, Sarajevo, 2011
56. Kondić N., Popović G., Teorija i praksa evrointegracija, Ekonomski fakultet Banja Luka, 2014
57. Ognjanović V., Javne finansije u teoriji i praksi, Editor, Novi Beograd, 2008
58. Rosen S.H., Gayer T., Javne finansije, Ekonomski fakultet, Beograd, 2009
59. European Commission (2008a), Public finances in EMU – 2008, European Economy Brussels
60. European Commission (2006c), 'Macroeconomic effects of a shift from direct to indirect taxation
61. OECD (2007a)
62. Strauch, R., M. Hallerberg and J. von Hagen (2004), 'Budgetary forecasts in Europe'
63. Debrun, X., D. Hauner and M.S. Kumar (2007), 'The role of fiscal agencies', in: Kumar
64. Jonung L. and M. Larch (2006), 'Fiscal policy in the EU'
65. European Commission (2007b)
66. European Commission (2008d)

Евидентно је, из списка предложене литературе, да ће кандидаткиња користити најновију литературу и доступне научне изворе.

Избор литературе је одговарајући?   **ДА**

IV.4 Циљеви истраживања

У складу са темом, проблемом и предметом истраживања, дефинишемо низ научних и друштвених циљева дисертације.

НАУЧНИ ЦИЉЕВИ ИСТРАЖИВАЊА

Научне циљеве истраживања кандидат је дефинисао путем четири категорије и то:

1. Описивање. Описаћемо настанак поједињих теоријских праваца развоја економије, као и њихове предности и недостатке, имајући при томе у виду последице недавне глобалне финансијске и економске кризе и чињеницу да готово све посматране земље

западног Балкана се налазе у некој од фаза придруживања Европској унији . При томе ће се описати у теорији дефинисане односе између одређених институционалних рјешења и нивоа раста и развоја земаља које су у процесу европских интеграција.

2. Класификација. Бројни теоретичари и истраживачи су током последњих десећија проучавали, истраживали и формирали свој став о институционалној економији. Многи од њих су истраживали и различите ставове и мишљења. С друге стране, да би се дододио раст и развој, неопходне су инвестиције. Сваки од инвеститора има своје критеријуме за улазак у посао, а један од услова да се оне десе је оцјена стања институционалне ефикасности у одређеној земљи.

Да би се јасније сагледао утицај поједињих елемената институционалне економије на раст и развој земље, издвојићемо најрелевантније елементе од утицаја на раст и развој, водећи при томе рачуна о значају тих елемената на економски раст и развој. Након тога настојаћемо све те елементе разврстати (класификовати) на примарне и секударне.

3. Објашњење. Пошто за економски раст и развој многе земље у условима европских интеграција немају своје изворе капитал, већ су зависне од страног капитала, настојаћемо указати на значај стварања добре слике (имиџа) у свијету , и ради кориштења европских фондова макар по основу примарних елемената (критеријума), који су често елиминациони приликом доношења тих одлука. У том смислу путем компаративне анализе сагледаће се мјесто Републике Српске и Босне и Херцеговине и у привлачењу страних директних инвеститора као њиховог утицаја за њихов бржи раст и развој.

4. Предвиђање. На основу стечених теоријских и емпиријских спознаја, креираћемо одређена институционална рјешења у фискалном систему, која би била у функцији раста и развоја Босне и Херцеговине и Републике Српске, а имајући у виду њене специфичности и њен статус да је у процесу придруживања Европској унији.

ДРУШТВЕНИ ЦИЉЕВИ ИСТРАЖИВАЊА

Као и код сваког другог истраживања овог типа, поред научног, очекује се да рад пружи и извјестан прагматичан допринос. С обзиром на предмет и проблем истраживања реално је очекивати прагматичан допринос рада за креаторе економске политике на свим нивоима власти, те за академску заједницу. У складу са унапријед очекиваним прагматичним доприносима овог рада (очекивани директни или индиректни утицај резултата

истраживања). дефинишећемо неколико друштвених циљева истраживања.

- **Влада**, која би сагледала услове и ограничења приликом одлучивања о улагањима инвеститора и која треба да сагледа ризике и неизвесности које произлазе из нивоа институционалне структуре и њене ефикасности посебно у фискалном сектору. Од тога ће зависити и конкурентност у привлачењу страних инвестиција те анализирања утицаја институционалних рјешења у фискалном систему на конкурентност у привлачењу инвеститора,

– **академску заједницу**, која ће корист од овог истраживања имати у виду спознаје одговарајућих аргумента који представљају објашњења која се могу даље подвргнути критичкој анализи. Заправо, на овим научним истинама могу се темељити даља истраживања на плану отварања перспектива развоја економије.

– **невладине организације**, где се на основу резултата овог истраживања може начинити одлучујући притисак на законодавство и владу да убрзаније раде на побољшању институционалне организације и њихове ефикасности. Најшира јавност у Републици Српској и Босни и Херцеговини ће сагледати достигнутни ниво развоја институционалних рјешења у фискалном сектору, као и нове ефикасности и из тога извући поуке зашто смо по достигнутом степену развоја овдје где се тренутно налазимо. На тај начин уочиће се и баријере нашем даљем расту и развоју при чему ће се моћи сагледати и наше перспективе у том погледу.

Циљеви истраживања су одговарајући?   **ДА**

IV.5 Хипотезе истраживања: главна и помоћне хипотезе

Прије дефинисања основне и помоћне хипотезе кандидат је навео идентификоване варијабле истраживања. Према наслову и основном научном проблему истраживања, можемо констатовати да је зависна варијабла у овом истраживању раст и развој у условима европских инеграција. Када је у питању зависна варијабла морамо констатовати да се економски раст и развој може вредновати са више аспекта што има за резултат многобројне квантитативне и квалитативне показатеље али универзални показатељ за све аспекте успешности не постоји.

Мјерење успешности пословања предузећа базирано на макроекономским показатељима сматра се традиционалним приступом. С аспекта предмета и проблема овог истраживања, те планираних активности може се констатовати већу значајност нпр. бруто националног

дохотка од бруто домаћег производа. У складу са тим, зависна варијабла се ограничава на одређени број показатеља који су у корелацији са фискалним системом и то: бруто домаћи производ, бруто национални производ, стопа запослености/незапослености, ниво штедње, стране директне инвестиције и ниво јавног дуга.

Иако бројни фактори (унутрашњи и спољни) утичу на економски раст и развој, у оквиру овог истраживања посматраће се само утицај европских интеграција. Дакле, независна варијабле су институционалне промјене у фискалном систему.

Кроз истраживање, у оквиру независне варијабле посматраће се утицај стопа и пореске основице, пореске структуре и ограничења фискалног система. Квалитет наведених института може се посматрати као независне варијабле.

Након што се идентификују истраживачке варијабле може се приступити дефинисању основне и помоћних хипотеза. Подразумјева се да је хипотеза мисаono рјешење научног проблема које има највећу вјероватноћу и да је исправно с бзиром на досадашње расположиво знање.

Аутор ће постављене хипотезе настојати доказати/потврдити теоријским и емпиријским истраживањима, а затим ће их упоредити и проверити са сличним истраживањима која су проведена у другим земљама које су биле у процесима европских интеграција. На основу проблема, предмета и циљева истраживања у овом раду, те резултата претходних сличних истраживања, аутор поставља основну и помоћне хипотезе.

Основна хипотеза која директно произилази из проблема истраживања гласи:

Институционалне промјене у фискалном систему су претпоставка развоја економија у условима европских интеграција.

Основна хипотеза у овом раду биће конкретизована уз помоћ још три помоћне хипотезе:

Прва помоћна хипотеза везује се за потребу смањења дефицита што опет подразумјева дугорочну пројекцију фискалне политike. Дугорочност може бити ограничена нумеричким фискалним правилима или, уопште, средњорочним буџетским оквиром. Они чине буџетски план транспарентнијим, што би требало олакшати средњорочне одлуке донесене од стране приватних агената, и у исто вријеме, смањити вјероватноћу политичких цикличних расхода. Штавише, тај средњорочни буџетски оквир допушта

промјене током средњорочног периода ка расподјели средстава између и унутар министарства. За већину држава чланица Европске уније, програми стабилности и конвергенције нису једини средњорочни буџетски оквир, али су типично допуњени националним инструментима (European Commission, 2007a).

На основу тога аутор основано поставља прву помоћну хипотезу:

X1. Квалитет припреме средњорочног буџетског оквира смањује вјероватност цикличних расхода што позитивно утиче на развој економија.

Друга помоћна хипотеза везује се за процес евроинтеграција гдје постојећи фондови Европске уније значајно и позитивно утичу на: ефикасност институција, фискалну дисциплину, промјену приоритета јавне потрошње као и на пореску реформу.

С тим у вези може се поставити и друга помоћна хипотеза:

X2. Европске интеграције убрзавају институционалне промјене и позитивно утичу на економски развој и благостање.

Трећа помоћна хипотеза се везже за независне фискалне агенције као институционалне механизме за спровођење буџетских ефеката и постицање средњорочне пројекције.

Трећа помоћна хипотеза гласи:

X3. Ефикасна и ефективна јавна администрација је важан фактор развоја економије.

Хипотезе истраживања су јасно дефинисане? ДА

IV.6 Очекивани резултати хипотезе

На основу постављених научних циљева и методологије истраживања очекује се одређени научни и прагматични допринос, како од проведеног емпиријског истраживања, тако и од докторске дисертације у цјелини.

Постоје бројна истраживања и радови који се баве проучавањем природе и интезитета везе између институционалног оквира и економског раста и развоја. Међутим, прегледом литературе установили смо **оригиналност предложеног модела истраживања**, која се огледа у слједећем: избор институционалног инструментарија који ће бити предмет

посматрања, начин на који се дефинише квалитет њихових примјена у пракси и избор показатеља на основу којих ћемо оцјенити успјешност поједињих економија, као и специфичности процеса европских интеграција.

Допринос овог емпиријског истраживања и дисертације која ће произаћи из њега, огледа се и у томе што је ово једно од **првих истраживања ове врсте у домаћој литератури** који ће се на научно утемељен начин бавити проблемом сагледавања везе, односно утицаја институционалног оквира и економског раста и развоја у условима европских интеграција. Такође, очекујемо да ће се резултати истраживања моћи уопштити на ниво транзиционих привреда у којима је још увијек присутно наслијеђе социјалистичког начина управљања државом.

Кроз резултате истраживања и дискусију кандидат ће изнети **нове чињенице и емпиријска сазнања** о утицају поједињих институционалних промјена у фискалном систему на раст и развој у процесу европских интеграција.

Очекивани резултати представљају значајан научни допринос? ДА

IV.7 План рада и временска динамика

Ред. бр.	Временски период	Опис активности и задатака на појединим дијеловима докторске дисертације
1.	01.06.2017. – 01.02.2018.	Прикупљање података за емпиријски дио докторске дисертације, израда теоријског дијела дисертације
2.	01.2. – 30.06.2018.	Обрада података те извођење одговарајућих закључака на основу обрађених података и добијених резултата
3.	01.07. – 31.12.2018.	Извођење закључака у складу са постављеним хипотезама и теоријским закономјерностима.

План рада и временска динамика су одговарајући?

ДА

IV.8 Метод и узорак истраживања

Методе истраживања које планирамо користити омогућиће нам увид у посматрану проблематику и пружити одговор на истраживачко питање, односно основни проблем истраживања овог рада. Рјечју, планиране методе истраживања омогућиће нам тестирање дефинисаних хипотеза. С обзиром да одређене поступке и методе није могуће реализовати због високих трошкова, проблем и планиране методе истраживања су усклађење са реалним истраживачким могућностима.

У оквиру теме извршићемо прикупљање, анализу и обраду одговарајућих података. Прикупљање података укључиће анализу превасходно стране литературе о утицају институционалних промјена на економски раст и развој, сагледавање различитих теорија у овим областима, преглед научних и стручних истраживања, тематских чланака и пословних публикација. На овај начин стећи ћемо шири увид у посматрану појаву и утврдити научне правила и између институционалног оквира и економског раста и развоја земаља у условима европских интеграција..

За приказ научних коријена, развоја и тренутног стања научне мисли релевантне за посматрану проблематику примјенићемо историјску методу. Аналитичко-синтетички приступ који се заснива на индукцији и дедукцији прикупљене научне грађе уобичајено се користи као основа сваког научног рада. Према томе, анализа ће се користити у интерпретацији података и тестирању хипотезе, док ће се синтеза примјенити у извођењу и уопштавању закључака.

У сврху тестирања хипотезе извршићемо прикупљање емпиријских података и то уз

помоћ упитника, полуструктурисаног интервјуа и циљаних претрага интернетских страница предузећа укључених у истраживање. Емпиријско истраживање ће се извршити на подручју земаља западног Балкана и Босне и Херцеговине. Основни истраживачки инструмент који ће се користити за прикупљање информација биће званично објављени статистички подаци релевантних институција као и анкетни упитници за један број теоретичара из ове области. На основу упитника доћи ћемо до детаљних информација о нивоу заступљености фактора који утичу на квалитет дефинисаних независних варијабли.

Метод и узорак су одговарајући?

ДА

IV.9 Мјесто, лабораторија и опрема за експериментални рад

Услови за експериментали рад су одговарајући?

ДА

IV.10 Методе обраде података

У емпиријском дијелу истраживања за обраду прикупљених података користићемо статистичке технике. За сагледавање узрочно-посљедичне зависности и интезитета повезаности између зависне и независне варијабле примјенићемо у одређеној мјери регресиону и корелациону анализу.

Предложене методе су одговарајући?

ДА

У ЗАКЉУЧАК

Кандидат је подобан	ДА
Тема је подобна	ДА

Образложење (до 500 карактера):

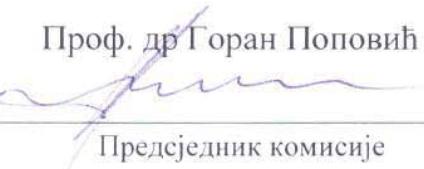
Мр Јовица Микеревић завршио је дипломске и постдипломске студије на Економском факултету Универзитета у Бањој Луци и аутор је два научна рада објављена у реномираним научним часописима. Комисија сматра да је тема веома погодна за научна истраживања.

Ове чињенице потврђује подобност предложене теме докторске дисертације и кандидата.
На основу позитивне оцјене подобности теме и кандидата,

Комисија предлаже Наставно-научном вијећу Економског факултета и Сенату Универзитета у Бањој Луци да прихвати овај Извештај и одобри **мр Јовици Микеревић** израду докторске дисертације под називом „**Институционалне промјене у фискалним системима као фактор развоја економија у условима европских интеграција**“.

Датум: 05. 09. 2017. године

Проф. др Горан Поповић

Предсједник комисије

Проф. др Миленко Крајишник

Проф. др Гојко Рикаловић